

AMEAZA OU OPORTUNIDADE?

María Xosé Vázquez Rodríguez

Entre os múltiples efectos da actual crise económica, ten interese reflexionar sobre as consecuencias que pode ter sobre o medio ambiente, especialmente pola complexidade das relacións entre crecemento económico e o seu impacto ambiental, e pola influencia que nesta relación teñen as decisións que as Administracións públicas adoptan para facerlle fronte ao problema. A resposta á pregunta inicial deste artigo dependerá en gran medida da aposta que fagan os diferentes gobernos, especialmente os europeos e o estadounidense, que están funcionando como referencias internacionais.

© Andrés Villaverde

"Para algúns gobernos a defensa do medio ambiente e as políticas de desenvolvemento sostíbel parecen máis un luxo que unha necesidade vital, e en demasiadas ocasións, unha mera cuestión de imaxe"

to moi significativo na demanda de enerxía, senón tamén da caída brusca nas saídas, desprazamentos e viaxes, o que é aínda máis significativo pois o sector do transporte é unha das principais –e máis difíciles de regular– fontes dos GEI. Así, a Axencia Internacional da Enerxía estima que a demanda de petróleo mundial será 440.000 barris/día menor que a predición realizada antes de crise para o ano 2009, e existen expertos que indican que a caída pode ser aínda maior porque non temos acadado aínda a fase máis aguda da crise.

Outro factor que pode favorecer a menor demanda enerxética (e menores emisións de GEI) é a relación entre a actual crise e o sector da construción, pois as vivendas que se construíron e que na actual conxuntura son difíciles de vender son segundas vivendas en lugares de vacacións, ou construídas fora dos núcleos urbanos, onde o terreo era máis barato e as restricións urbanísticas menores. Se a isto lle engadimos que moitas foron feitas con materiais de calidade media-baixa para abaratar custos (e aumentar o marxe de beneficio), o que temos son vivendas cun consumo enerxético máis alto e que requiren viaxes e desprazamentos, ben vacacionais, ben diarios de ida e volta ao posto de traballo, escolas, centros de ocio, etc. Por tanto, os beneficios en termos enerxéticos desa non ocupación (deixando de lado as perdas ambientais producidas pola urbanización desenfreada do territorio) son evidentes.

A DIMINUCIÓN DO CONSUMO

Comezaremos abordando o consumo enerxético e as emisións de gases de efecto invernadoiro (GEI), quizais o efecto ambiental do que máis se ten escrito nos medios en relación coa crise. A expectativa pre-crise de crecemento da demanda enerxética mundial, asociada ao crecemento constante da economía mundial, era aproximadamente dun 22% entre 2005 e 2015. O 90% deste crecemento agardábase que se producira en fontes enerxéticas fósiles (carbón, petróleo, gas natural). Naturalmente, esta proxección levaba consigo un incremento similar de emisións de GEI (de 28.1 a 34.3 miles de millóns de toneladas), o que derivaría nun agravamento importante do fenómeno do cambio climático, coas consecuencias xa coñecidas por nós.

Pero ao mesmo tempo, o imparábel aumento nos prezos do petróleo que tivo lugar nos últimos anos –agravado polo rápido incremento da demanda–, xunto coa concienciación sobre os riscos do cambio climático, deu lugar a un espectacular incremento dos apoios a fontes de enerxía alternativas, fundamentalmente renovábeis. Moitos gobernos,

empresas do sector enerxético, e inversores aventureiros anunciaron plans para gastar enormes sumas de diñeiro en enerxía eólica ou solar. Esta nova tendencia podería mitigar, ao menos en parte, os indesezábeis efectos do incremento do consumo baseados en enerxías fósiles, sobre todo se engadimos os esforzos en mellorar a eficiencia enerxética e

"As boas novas asociadas á crise proceden da diminución do consumo en xeral, o que leva a frear o crecemento da demanda enerxética"

o aforro, imprescindíbeis para a supervivencia dalgunhas actividades empresariais e economías domésticas ante un contexto de prezos crecentes.

As boas novas asociadas á crise proceden da diminución do consumo en xeral, o que leva a frear o crecemento da demanda enerxética. Non só se trata dunha diminución da adquisición de bens de consumo doméstico, que ten un efec-

Porén, un efecto secundario non desprezable é que á medida que a demanda de enerxía diminúe, os prezos do petróleo tamén baixan (de 140\$ a 70\$ nos últimos meses), facendo desaparecer un factor que animaba os investimentos privados en enerxías alternativas. Incluso os gobernos ven xurdir outras necesidades, e xa comezan a aparecer voces –por exemplo, no Cumio de Xefes de Estado do pasado Outubro– que piden moratorias para acadar os obxectivos de redución de GEI aos que se comprometeron para avanzar sobre o Protocolo de Quioto (na UE, un 20% no 2020 respecto dos niveis de 1990).

“As apostas políticas nestes contextos de crise son fundamentais para o futuro do medio ambiente, pero tamén para o futuro da propia economía, e ambos son obxectivos que viaxan da man, pois non pode existir crecemento económico duradeiro sen mantemento dos valores naturais”

O RISCO DA DESREGULACIÓN AMBIENTAL

Un elemento moi importante é que, en tempos de crise, os gobernos tratan de relaxar as regulacións ambientais e incluso de eliminar axudas para canalizar fondos a gastos sociais e non agravar demasiado o déficit. Isto último pode ser negativo se as axudas eran para tecnoloxías ou enerxías limpas (o caso máis habitual en datas recentes), e positivo se eran para actividades contaminantes (exemplo, tarifas eléctricas).

Respecto das regulacións ambientais, unha das medidas propostas polo goberno español, e presentada pola Ministra de Medio Ambiente, Medio Rural e Mariño, é a axilización na tramitación das declaracións de impacto ambiental de obras públicas, dos actuais 25 meses a 6 meses. O obxectivo parece ser acelerar os investimentos en infraestruturas. O peor desta medida, aparte do feito de realizar procesos de avaliación de impacto ambiental menos coidadosos, é o sinal que se dá desde o goberno, para máis ironía desde o Ministerio, de que os controis ambientais son un freo ao crecemento económico e por tanto, os valores naturais son sacrificábeis en aras doutros

obxectivos. Para algúns gobernos a defensa do medio ambiente e as políticas de desenvolvemento sostíbel parecen máis un luxo que unha necesidade vital, e en demasiadas ocasións, unha mera cuestión de imaxe.

ECONOMÍA AMBIENTAL E POLÍTICAS AMBIENTAIS

En Economía Ambiental existe unha teoría simple que pode axudar a explicar a relación global entre crecemento económico e medio ambiente. A ecuación IPAT trata de calcular o impacto ambiental do crecemento (I) como produto de tres factores: a poboación (P), a produción (A) e a tecnoloxía (T). Supoñendo que a tendencia poboacional é esóxena, realmente teríamos un factor positivo da crise sobre o impacto ambiental, o da caída da produción, pero un factor negativo, ou potencialmente negativo, os menores investimentos en tecnoloxía (eficiencia enerxética, enerxías renovábeis, novas tecnoloxías, etc.). Quizais a curto prazo pese máis o efecto sobre a produción, pero a medio prazo é probable que se vaia percibindo cada vez máis o efecto sobre a tecnoloxía.

Finalmente, quero insistir que as apostas políticas nestes contextos de crise son fundamentais para o futuro do medio ambiente, pero tamén para o futuro da propia economía, e ambos son obxectivos que viaxan da man, pois non pode existir crecemento económico duradeiro sen mantemento dos valores naturais. O mesmo Tony Blair, na súa visita recente a Madrid, pedía que “no curto prazo, a ansiedade para combater a crise económica non se cobre como vítima o medio ambiente”.

Non debemos esquecer que a crise económica é conxuntural e forma parte da dinámica dos ciclos económicos pero a crise ambiental é un problema estrutural que vén sufrindo un acelerado proceso de agravamento nas últimas décadas. É posible que a presente crise económica, que nalgúns foros se presenta como unha crise do capitalismo liberal, traia consigo unha reflexión sobre os problemas do modelo económico vixente. E esta reflexión, que benvida sexa, necesariamente incluírá os problemas asociados ao medio natural, e permitirá considerar as políticas ambientais como unha oportunidade para a economía mundial, para que o crecemento económico futuro incorpore obxectivos ambientais e sociais.

En definitiva, a reflexión sobre o modelo económico vixente debería permitir superar a visión curta e restrinxida do crecemento económico como obxectivo e adoptar a máis ampla e duradeira baseada no desenvolvemento sustentábel. Como exemplo ilustrativo lembremos as conclusións do informe Stern sobre as consecuencias do cambio climático, que indicaba que cun investimento de preto do 1% do PIB de cada país, poderíamos mudar totalmente a actual situación, mentres o custo da inacción oscilaría entre o 5 e o 20% dese PIB. Esta é unha das probas de que a aposta ambiental non é un custo senón unha oportunidade. E unha planificación económica que non ten en conta as bases naturais nas que se sustenta, non pode máis que dar lugar a unha crise económica, ambiental e social, de duración e magnitude impredecíbeis.

* María Xosé Vázquez Rodríguez é profesora de Economía na Universidade de Vigo.